

אחר כותלנו

עלון בוגרים ישיבת "הכותל" פרושת בא התשע"ד מספר 92

מאמר פתיחה

הרב טוביה ליפשיץ מנהל רוחני

בפרקים הפותחים את חומש שמות, מוצאים אנו אזכורים מרובים לפגישות ולשיחות שבין משה לפרעה. מטרתם של מפגשים אלו ללמד את פרעה את מרכיבי דת האמת. לעיתים מתקבל הרושם שמדובר בדו שיח של חרשים: משה מבקש להעביר מסר של אמונה והשגחה על הכלל ועל הפרט, בטבע ובמה שלמעלה ממנו, פרעה לעומתו מתריס ומתנשא בצורה בוטה כנגד תפיסה זו. הוא מתקשה להבין, שלמרות היותו מלך חשוב, גם הוא מצוי תחת הנהגת ד'. בקושי ניתן לסחוט ממנו הסכמה חלקית ומצומצמת למשהו, גם זאת רק לאחר שהוכה ונחבל קשות. בסופו של כל מהלך שנראה כהתקדמות והבנה, הוא חוזר לסורו.

בתחילת הפרשה סביב הסיפור על מכת הארבה, מתעורר בין משה לפרעה דיון בשאלה "מי ומי ההולכים" (שמות י, ח). כוונת הדברים מתייחסת לציווי הראשון של הקב"ה למשה "ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתם אליו ד' אלוקי העבריים נקרה עלינו ועתה נלכה נא דרך שלושת ימים במדבר ונזבחה לד' אלוקינו" (שמות ג, יח). ואכן כך מציג משה את בקשתו בפגישתו הראשונה עם פרעה. "ואחר באו משה ואהרן ויאמרו אל פרעה כה אמר ד' אלוקי ישראל שלח את עמי ויחגו לי במדבר" (שם ה, א).

כעת לאחר שספג שבע מכות, ועבדיו אומרים לו כלאחר יאוש "הטרם תדע כי אבדה מצרים" (שם י, ז) מוכן הוא סוף סוף לדון בבקשה לגופה. מכאן עולה שאלתו המעשית מי יוצא לחגיגה זו. כך מסביר הרמב"ן:

מי ומי ההולכים, היה פרעה רוצה שילכו ראשיהם זקניהם ושוטריהם אנשים אשר נקבו בשמות, ומשה ענהו כי גם הבנים והבנות ילכו כי חג ד' לנו, ומצווה על כולנו לחוג לפניו, אז חרה לפרעה על הבנים והבנות, ואמר שלא ישלח הטף בשום פנים כי הם לא יזבחו, אבל ישלח כל הזכרים הגדולים בעבור החג שאמר, וישארו הטף והנשים. (י, ח-ט)

לפי תפיסתו והבנתו של פרעה רק הגברים שייכים לעבודת הפולחן. משה לעומתו טורח להסביר שבעם ישראל עבודת ד' מורכבת מפרטים הבונים כלל. כל אחד ואחת שייכים בעניין, אין מי שעושה עבור האחר את העבודה ולכן כולם ללא הבדל צריכים לצאת.

שתי עמדות מנוגדות מוצגות כאן, עמדות אלו מלמדות על התהום הפעורה בין עבודת ד' אמיתית לבין עבודת אלילים פגומה.

המלבי"ם מסביר מהו שורש הטעות של פרעה ועובדי עבודה זרה נוספים, מהיכן נובעת הדעה המשובשת.

מי ומי ההולכים - פרעה וכל עובדי ע"ז הקדמונים היו חושבים שיש פועל טוב ופועל רע, והיו עובדים לפועל הטובות שיעשה עמהם טובות, ולפועל הרעות לכפר פניו שלא יעשה עמהם רעות, והיתה עבודתם משונה. לפועל הטוב לא זבחו זבחים, כי הוא אינו חפץ בדמים ובהרג צאן ובקר, רק באו לפניו עם נשיהם ובניהם וטפם לשמוח לפניו בתופים ובמחולות כאשר רוצה בטוב ובשמחה. ולפועל הרע עבדו בזבחים ובקרבות לרצות כעסו בדמים, ולא באו לפניו הטף והילדים פן יפגע במ ברעתו או ירצה שישחטום על מזבחו, כי רוצה בזבחי אדם, ועל זה שאל פרעה מי ומי ההולכים, כי אם תהיה עבודתם לפועל טוב ילכו גם הטף והנשים אבל לא יקחו עמהם המקנה והצאן, ואם יעבדו לפועל רע ילכו המקנה והצאן ולא הנשים והטף: (שם י, ח).

התפיסה האלילית שכל אדם חי לעצמו, ויש מי שיכפר לו על חטאיו ועוונותיו לפני האל זועקת מתוך דבריו של פרעה. "לכו נא הגברים ועבדו את ד' " (י, יא) זה עניין ששיד לגברים בלבד. שהרי משה דיבר גם על קורבנות "ונזבחה לד' אלוקינו" (ג, יח). משה מבקש להעמיד דברים על דיוקם.

בפירוש הנצי"ב העמק דבר:

"כסבור היה שילכו אנשים בני עבודה כמו שאמר לכו נא הגברים וגו', דלשון גברים משמעו אנשים בעלי גבורה שהמה מסוגלים יותר לעבודה אבל לא נשים ונערים וזקנים, וע"ז השיבו: (ט) בנערינו ובזקננו נלך. שגם המה מחויבים בעבודה כמו הגברים. וגם בבנינו ובננותינו וגו' אע"פ שהמה באמת לאו בני עבודה ניהו מ"מ. נלך עמהם כי חג ד' לנו והוא שמחה, וא"א לשמוח בלי בנים ובנות והצאן והבקר אנו צריכין לקרבן החג. (שם, ח-ט)

ההדגשה בדברי משה, אין יחידים מעודפים, כולם חייבים באותן חובות דתיות. החובות והזכויות מקיפות את כל מרכיבי הציבור והחברה.

גם הרש"ר הירש בפירושו מחדד את המסר הזה כמרכיב מרכזי בעבודת ד'

אין לנו בפני ד' לא באי כוח, לא כהנים ולא נציגים, אם אנו נצטוונו ללכת, כולל הדבר את כולנו, מצער עוללנו בערשו ועד אחרון רחלנו במקננו, הכל מצוי בתוך כל אחד מאתנו. (שם ט')

יתכן וניתן להעמיד את שאלת פרעה בפרשת הגאולה ויציאת מצרים "מי ומי ההולכים" (שם י, ח), ותשובת משה, ברובד פנימי יותר.

מאז עלייתו של פרעה "ויקם מלך חדש על מצרים" (א, ח) מנסה פרעה לצמצם את הילודה, לפגוע בילדים ולקעקע בכל צורה שהיא את יסודות משפחת בית ישראל. הוא אינו מאפשר את קיום וצמיחת התא המשפחתי באופן רגיל דבר שאצל בני ישראל תפס מקום מרכזי, החל מאבי האומה-אברהם. בני ישראל נאלצים להתמודד בנוסף לעובדת היותם עבדים מושפלים גם עם חוסר היכולת לקיים חיי משפחה סדירים. כאן באה לידי ביטוי מסירות הנפש של הנשים במצרים. וכדברי הגמרא:

דרש רב עזרא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים. בשעה שהולכות לשאוב מים, הקב"ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מחצה מים ומחצה דגים, ובאות ושופתות שתי קדירות אחת של חמין ואחת של דגים, ומוליכות אצל בעליהן לשדה, ומרחיצות אותן, וסכות אותן, ומאכילות אותן, ומשקות אותן ונוזקות להן בין שפתים. שנאמר: אם תשכבון בין שפתים וגו' (סוטה יא')

המשפחה מהווה מרכיב מרכזי בדרך לגאולה. משה מעמיד את הפרט הזה כאן בצמוד למכת הארבה בראש סולם בקשותיו. הוא מבקש להסביר לפרעה שמי שמאמין במציאות של יחידים "לכו נא הגברים" (י, יא) לא יכול לבנות עם ולעצב אומה. מהלך שכזה לא מצמיח גאולה. הוא כנציגו של בורא עולם עלי אדמות מבקש משהו אחר.

בעם ישראל היחיד דבק באשתו, שאיפתם וחובתם המשותפת להעמיד צאצאים כמותם. מתוך מבנה שכזה המקיף את כולם, "בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותנו" (י, ט) אפשר וראוי לצאת ממצרים. יתכן לפי זה שהשאלה הנראית בתחילה טכנית "מי ומי ההולכים" (י, ח) מהווה מרכיב חשוב לשתי תפיסות העולם המנוגדות.

פינת הבוגרים!

מר מאיר תורגמן מחזור כ"ג עוסק באדריכלות ועיצוב פנים בוגר ביס' מעלה

משה רבינו שואל בסוף פרשת שמות את הקב"ה שאלה, למה הרעותה? התשובה של ה' נפרסת ע"פ פרשת וארא ורוב פרשת בא.

בעצם כל מכות מצריים, כולל תיאור מלא של קרבן פסח, זו תשובה למשה רבינו, שכל תכלית היה, "ושמי ה' לא נודעתי להם". למי? לאבות. למה? כי לא היה צורך, כי לא היה עם. כעת שיש עם, ויש למי למסור את התורה, אוכל להתגלות בשם ה'.

אומר הקב"ה למשה, "לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצריים.."

"וידעתם כי אני ה' אלוהיכם, המוציא אתכם מתחת סבלות מצריים" (שמות ו' פס' ו-ז)

כל המטרה של המכות הניתכות על מצרים, היה למעשה להראות לבני ישראל החיים תחת כיבוש, ולהראות לנו, לבני בניהם, את כוחו וגבורתו של מי שאמר והיה העולם. הרי הכלל של חז"ל – "מעשה אבות סימן לבנים", חייבים להבין שהסימן בא לנו ובשבילנו, שנדע להעריך את הישועה שה' עשה במצריים, ולמען להטמיע

את האמונה בא-ל אחד, לדור עבדים זה ולדורות הבאים אחריהם.

ואיך הקב"ה עושה זאת? כיצד הוא משריש את שמו ית' בגנום היהודי?

נענה על שאלה זו, לפי שיטתו של הרש"ר הירש

משה רבינו בשאלתו מציג חוסר אונים וייאוש, יד האדם קצרה מלהושיע, פרעה מסלק מעליו את כל הפניות שהובאו לפניו. רק כאשר משה ואהרון – התקווה היחידה של העם הנדכא, נוכחים לגלות שאין בכוחם להושיע, או אז הקב"ה אומר למשה "עתה תראה את אשר אעשה לפרעה" (שמות ו' פס' א), חייכתי לרגע הזה, להחיל את הגאולה האלוהית ללא שום אמצעי עזר טבעיים, גם משה וגם העם ידעו שכל שליחותו של משה היא מכשיר ביד ה'.

התשובה בהרחבה ניתנת למשה בהמשך הפרק, תחילת פרשת 'וארא', "וידבר אלו' אל משה ויאמר אליו אני ה'" (שם הוי"ה). משהו חדש מתחיל... בעולם. עד כה הנהגת ה' הייתה דרך טבעית, נסתרת, גם שחיתות מצרים נוצרה כתוצאה מניצול חולשתם של ישראל. אך לא עוד, מעתה ואילך הקב"ה מתגלה בשמו, משמעות הדבר, יקרו כאן דברים שהם בניגוד גמור לטבע.

(ירמיה פרק ז, פס' כב-כג),

אמנם ביציאת מצרים הקב"ה ציווה אותנו לקחת קרבן, אך לא הייתה כוונתו ית' שנהיה עם של היכולות בשביל הקרבנות, אלא באמצעות הקרבן נהיינו לעם.

"...ויקחו להם איש שה לבית אבות שבה לבית" (שמות יב פס' ג)

בני האדם שמהם מקים הקב"ה את מדינתו, הם עם עבדים, ללא אישיות, ללא רכוש ומשפחה. "כל מה שקנה עבד קנה רבו", לכן כשה' מצווה, "ויקחו להם איש", הקב"ה מעניק לבניו אישיות ורכוש לעיני אדוניהם המצרים. מעתה כל אחד יכול לבצע פעולה מחייבת עבור חברו. "שלוחו של אדם כמותו". לאחר בניית האישיות, בונה הקב"ה את המשפחות, מלכד את היחידים לכדי משפחה אחת, שיש לה זיקה לאבות המשפחה מצד אחד, וזיקה לצאצאים מצד שני.

לאחר השלב הראשון של בניית אישיות, עצמאות, חירות, רכוש ובית, בא העניין העיקרי, השיתוף. "ואם ימעט הבית מהיות משה, ולקח הוא ושכנו הקרוב אליו במכסת נפשות..." בעמים אחרים הדאגה לאחר, לעני, נובעת מתוך תלות החסר בבעל האמצעים.

הקב"ה בונה המדינה החדשה, מלמד לנו ע"י קרבן הפסח, העני יקבל את חלקו ממני, גם אם אתה לא תדאג לו, אבל העשיר שלא ייתן מעצמו למי שחסר, כיצד הוא יוכל למלא את חובתו? "לכן מי שביתו קטן מלהכיל את הברכה שברכו ה', יבקש משכנו, להשאיל לו נפשות, להן הוא יוכל להיטיב משפעו, ובהן יסתייע במילוי חובתו!" (רש"ר הירש יב' ג-ו)

ע"י תודעה זו שעל כל אחד יש מצווה לדאוג לאחר, נהיה מאוחדים בצדקה, כשכל אחד מאתנו יראה את עצמו כשה, נוכל לקבל את הקב"ה כרועה.

זה התהליך שעוברים בני ישראל מאז שליחותו של משה לדבר אל פרעה. עם ישראל עומד מהצד, רואה כיצד יד ה' מכה במצרים, ולומד מכאן לקח. רק כאשר קב"ה מתגלה בעולם בשמו, שם הוי"ה, ההופך מציאות על פניה, יכולים עמו המתגבש להבין, מי הוא האל האמתי בעולם, ולמי הם מחויבים בעצם קיומם. עם ישראל יגאל מטומאת מצרים ע"י הפיכתם לצאנו של הקב"ה, ולקבלת חוקיו ומשפטיו, במדינת ה' המתחדשת.

בתקופת האבות, הנהגת ה' בעולם, הייתה נסתרת, וטבעית. אבותינו הקדושים חיו חיים לא פשוטים בעליל, אברהם אבינו, נדד ממקום למקום, הצליח להקים משפחה רק בגיל שיבה. יצחק בנו, סבל התעללות מצד רועי גרר, ע"י סתימת הבארות. יעקב אבינו גלה לחרן, נוצל ע"י חמיו והתאבל לחינם על בנו אהובו. הקב"ה אומר למשה, יכולתי ל'ארגן' להם חיים יותר קלים, להקים לאברהם משפחה כבר בגיל צעיר, זרעו ישב לבטח בארצו ללא חשש, אבל אז, זה לא היה - עם ה'! זה יהיה עם ככל העמים, שמה שיעסיק אותו, יהיה החומר, ומוסר וקצת יידיש-קייט, הוא יקבל אם החומר יפנה לכך מקום.

הקב"ה לא צריך כזה עם, עמים כאלו יש לו 70. הקב"ה רוצה עם נבחר, עם שהוא בעל חירות מוסרית, עם שהצד החומרי הוא משני אצלו, ומתוך מגמה זו יזכה לאחיזה ומעמד ארציים.

א"כ איך יוצרים עם כזה רוחני?

"ולקחתי אתכם לי לעם, והייתי לכם לאלוקים..."

היהדות מסביר הרב הירש, אינה עוד דת. אמנם מצוי ביסודות היהדות המושג דת, אך המושג יהדות רחב ושונה לאין ערוך. בדתות אחרות מקובל, שמכינים לאלוהיהם היכל מפואר, כיתות 'כהונה', העמים שאלו אלוהיהם, מחויבים לחוקי המדינה, לשליט באותה תקופה, ולא מחויבים לדת ולא-ל. עם כזה ללא מלך, אינו עם. מלך כזה ללא עם אינו מלך. מתקיימת בשלטון מעין זה קורלציה מלאה.

הקב"ה בורא כאן עם מזן אחר, העם אינו קיים כדי להצדיק את קיומו של המלך, המלך הוא מלכו של עולם, אנו נתינו ללא תנאים, (כמאמר ר' יצחק "...וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו") ותכלית ייעודנו בעולם, להיות מודרכים בחכמתו של הקב"ה (מלך - ראש לזולת ומזכה בשכלו את הרבים. מלך משורש, נמלך, מייעץ לאחר), ע"י קיומכם בעולם, תתגלה רוחי לכל.

היו דורות מאוחרים יותר, שביקשו לשמור רק על הטכניים הסמליים ביהדות, הם רוקנו את כל העיקר, והשאירו את ההוי, של המקדש, הקרבת הקרבנות, וחיהם התנהלו ע"פ שחיתות חברתית, וצועקים בקול ניחר, "היכל ה', היכל ה'", אומר להם הנביא (ירמיה), היכל ה' המה! אתם צריכים להיות/לחיות את היכל ה', "כי לא דברתי את אבותיכם ולא ציוויתם ביום הוציא אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח. כי אם את הדבר הזה ציוויתי אותם לאמור, שמעו בקולי והייתי לכם לאלוקים ואתם תהיו לי לעם"

מהנעשה בישיבה

• בעז"ה השבוע פרשת 'בא' יצאו תלמידי הישיבה בהנהגת הרמים ואברכי הישיבה לשבת שיעורים לגיבוש החבורה וחיזוק הרוח, השיעורים יוצאים לבית-אל, הר-ברכה וקרית-ארבע חברון.

• במסגרת לימוד סדר הצהריים בישיבה הוחלט שהשנה הישיבה תתחיל בלימוד סדר צהריים בעיון מהגמרא ועד הלכה למעשה, בשילוב עם כולל הישיבה בהנהגת הרב שלמה טובול. התלמידים שמחים מאוד להכיר דרך לימוד נוספת ובי"ה במבחן שנערך לפני כשבוע למעלה מ-50 בחורים הצטיינו ויקבלו מלגה לחיזוק הלימוד שמחלקת משפחת הרב טוביה ליפשיץ לעילוי נשמת בנם יוחאי הי"ד

דבר העורך

לפובכס זנה העלון השני סאתם מקבלים מאז חיבוש העלון. אך לצעפנו מיסוטכס לא קיבלו אותו עקב פשימת מייל לא מסודרת. סמכס הפליחה.

בי"ה זנה העלון השני שיוצא תחת ידי פאת העלונים רק יאלו ויצברו תאוצה בעתיד. לצורכ פאת אבקס שבכל מחשבה פאפה או הערה קשיבו מייל על מנת סנוכל לעוציא עלון אשביעות רצונכס.

תודה מיוחדת למר מאיר תורפמן שהעלה רעיון לפניה סבו אתם הבולטים תוכלו לכתוב מאמרים תורפנים על הפקשה האכה וכו'.

אם יש בולר סמסונים לעציע עוז פינות או לכתוב מאמר לפשת יתר סאמח לפיות איתי בקשה.

משה, אחראי עלון בוגרים

לוח מזל טובים!

- מזל טוב למנכ"ל הישיבה מוטי גרבי לרגל נישואי בנו בכורו אור-ינון עם תמר שגיא
- מזל טוב לאיתן כהן (מחזור לח) לרגל נישואין עם נעמה גלינסקי
- מזל טוב לאור מרגליות (ש"ג) לרגל אירוסיו עם רעות דניאל
- מזל טוב לליאור סומך ורעייתו להולדת הבת
- מזל טוב לדוד בן עטר ורעייתו להולדת הבן
- מזל טוב לרב אבנר ולרבנית גילה ששר לרגל אירוסיו בתם צופיה עם אחיה חברוני
- תנחומינו לשלומיק מרקוביץ עם פטירת אביו.
- מזל טוב לאוהד ארנפלד ורעייתו להולדת הבן.

הנכם מוזמנים לשלוח את שאלתכם

"שאל את הרב"

שאלות מש"ת אתר הישיבה

<http://www.hakotel.org.il/hebrew/ask-the-rav>

שאלה: לפני מספר שבתות הזמנתי את משפחתי כאורחים לשבת ולאחר כניסת השבת אשתי גילתה כי הפלטה לא מחוברת לשקע [המאכלים היו מבושלים כל צורכם, המרק היה עודנו חם וחלק מהמאכלים (היבשים) לא היו חמים]. אשתי הקפיצה אותי מהבית כנסת והלכתי לבקש מגוי שיבוא ויאכל אצלי מרק. הגוי הבין את כוונתי והגיע לביתי, הנחתי את ידי על הפלטה כדי להבהיר כוונתי, אך לקח לו זמן להבין בדיוק, ולבסוף חיבר. בסוף הוא לקח את המרק שמזגתי לו על מנת לאכול. [ובמוצ"ש שילמתי לו למרות שלא דרש].

האם נהגתי נכון?

המשיב: מור' הרב אביגדור נבנצל שליט"א

שלום רב,

מדבריק ניכר שהגוי לא נהנה מעצם חיבור הפלטה לחשמל. במקרה זה היה צורך להמתין שהאוכל יושפע מפעולת הגוי ולתת לו להינות מכך.

בשורות טובות.

מערכת העלון

עורך תוכן משה מרגוליס

Bogrim@hakotel.org.il

ישיבת הכתל - היכל וואהל

ת.ד. 603 ירושלים

91006

Tel:02-6288175

Fax:02-6271180

Www.hakotel.org.il

